

Αντιλήψεις των δασκάλων για τις δυσκολίες προσαρμογής των αλλόγλωσσων/ αλλοδαπών μαθητών στο ελληνικό σχολείο του σήμερα

Γιάννης Ρουσσάκης, Εκπαιδευτικός Π.Ε., M.Ed, υποψήφιος διδάκτωρ Π.Τ.Δ.Ε. Πανεπιστημίου Αθηνών

Αμαλία Χατζηνικολάου, Εκπαιδευτικός Π.Ε., μεταπτυχιακή φοιτήτρια Π.Τ.Δ.Ε. Πανεπιστημίου Αθηνών

Εισαγωγή

Πρόσφατη έρευνα του ΥΠ.Ε.Π.Θ., η οποία έγινε με την ευθύνη του Ινστιτούτου Παιδείας Ομογενών και Διαπολιτισμικής Εκπαίδευσης και του Παιδαγωγικού Τμήματος του Πανεπιστημίου Ιωαννίνων, εκτιμούσε ότι την σχολική χρονιά 2002 - 2003 φοιτούσαν στα Ελληνικά σχολεία προσχολικής, πρωτοβάθμιας και δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης 118.000 μαθητές των οποίων οι γονείς ήταν αλλοδαποί και παλιννοστήσαντες (εφημ. ΤΑ ΝΕΑ, 1/2/2003), υπερβαίνοντας το 10% του μαθητικού πληθυσμού. Όπως έδειξε άλλη σχετική μελέτη (ΙΜΕΠΟ, 2004), στη συντριπτική τους πλειονότητα (πάνω από 70%) οι μαθητές αυτοί προέρχονται από την Αλβανία και σε πολύ μικρότερα ποσοστά πρόκειται για παιδιά που γεννήθηκαν στη Βουλγαρία, τη Γεωργία, τη Ρωσία, την Ουκρανία, τη Ρουμανία, την Αρμενία και άλλες 20 περίπου χώρες. Το ποσοστό των μαθητών που δεν έχουν ως μητρική γλώσσα την Ελληνική αναμένεται να αυξηθεί ακόμη περισσότερο τα επόμενα χρόνια, αφού τα στατιστικά στοιχεία αναφέρουν ότι από τις 100.000 περίπου γεννήσεις ανά έτος στη χώρα μας, οι 15.000 αφορούν γεννήσεις σε οικογένειες αλλοδαπών, ενώ είναι σύνηθες το φαινόμενο, σε πολλές περιοχές της Ελληνικής υπαίθρου αλλά και στο υποβαθμισμένο κέντρο των μεγάλων πόλεων η πλειονότητα των μαθητών είναι παιδιά μεταναστών (ΙΑΠΑΔ, 2003).

Οι Έλληνες δάσκαλοι είναι μια από τις ουσιαστικότερες ομάδες που καλούνται να εργαστούν εποικοδομητικά στο νέο εκπαιδευτικό περιβάλλον και γι' αυτό το λόγο η καταγραφή των απόψεών τους και η ετοιμότητά τους να ανταποκριθούν στις νέες συνθήκες έχουν συχνά αποτελέσει αντικείμενο έρευνας (βλ. ενδεικτικά, Μπόμπας, 1994, Κοσσυβάκη 2001, UNICEF, 2001), μαζί με τους άλλους συντελεστές της μαθησιακής διαδικασίας (βλ. ενδεικτικά Κάτσικας & Πολίτου, 2000).

Η εμπειρική έρευνα που παρουσιάζεται σ' αυτή την εισήγηση επεδίωξε να αποτυπώσει τις αντιλήψεις των εκπαιδευτικών αναφορικά με τις δυσκολίες προσαρμογής των αλλοδαπών και παλιννοστούντων μαθητών στο δημοτικό σχολείο. Το ζήτημα αυτό είναι ιδιαίτερα σημαντικό αφού, όπως αναφέρουν πρόσφατες έρευνες, οι αλλοδαποί και παλιννοστούντες μαθητές είναι μια ομάδα την οποία παρουσιάζει σημαντικά ποσοστά σχολικής διαρροής^[1], η οποία αποδίδεται σε διάφορους λόγους όπως «χαμηλή επίδοση ... σε συνδυασμό με το μη ευνοϊκό οικογενειακό εκπαιδευτικό υπόστρωμα (αδιαφορία γονέων, άγνοια της ελληνικής γλώσσας, προβλήματα διαβίωσης) και το χαμηλό οικονομικό επίπεδο» (Παλαιοκρασσάς κ.ά., 2001).

Η ταυτότητα της έρευνας

Δείγμα

Η έρευνα πραγματοποιήθηκε με τη βοήθεια ερωτηματολογίου σε 208 εκπαιδευτικούς της πρωτοβάθμιας εκπαίδευσης των δημοσίων σχολείων του νομού Αττικής, το 90,4% των οποίων βρίσκονται εντός Λεκανοπεδίου, κατά το χρονικό διάστημα μεταξύ Μαΐου του 2003 και Μαρτίου του 2004.. Από τα συγκεντρωθέντα ερωτηματολόγια 157 ήταν πλήρως συμπληρωμένα και είναι αυτά που αναλύονται στην παρούσα εισήγηση.

Σύμφωνα με τις δοθείσες απαντήσεις, το παραπάνω δείγμα αποτελούν δάσκαλοι εκ των οποίων 26,8% ήταν άντρες και το 73,2% γυναίκες. Η ηλικία της συντριπτικής πλειοψηφίας του δείγματος, δηλαδή το 98,7% κυμαίνεται μεταξύ των 35 και 44 χρόνων. Η διδακτική εμπειρία του 74,5% του δείγματος ήταν μεταξύ 6 και 15 έτη, ενώ μόνο το 3,2% είχε υπηρεσία μέχρι 5 χρόνια, το δε υπόλοιπο 22,3% από 16 έως 25.

Η καταγραφή της διδακτικής εμπειρίας των εκπαιδευτικών σε τάξη υποδοχής και φροντιστηριακό τμήμα εκτιμήθηκε ως ένα ενδιαφέρον στοιχείο για τους σκοπούς της παρούσας έρευνας. Όπως δηλώθηκε το 80,3% δεν είχε διδάξει ποτέ, το 18,5% είχε διδάξει για 1 ή 2 χρόνια, ενώ το υπόλοιπο 1,2% μοιράζονταν ισομερώς μεταξύ αυτών που είχαν διδάξει 3 έως 4 χρόνια και πάνω από 5. Από τα υποκείμενα της έρευνας ένα 3,8% είχε υπηρέτησει για κάποιο χρονικό διάστημα στο εξωτερικό.

Όσο αφορά το είδος της τάξης που δίδασκαν κατά το σχολικό έτος που απάντησαν το ερωτηματολόγιο, το 90,4% δίδασκε σε κανονική τάξη, το 7% σε τμήμα του Ολοήμερου, ενώ το υπόλοιπο 2,6% των διδασκόντων σε φροντιστηριακό τμήμα.

Μια ακόμα από τις μεταβλητές που μελετήθηκαν ήταν οι σπουδές. Μόνο πτυχίο Παιδαγωγικής Ακαδημίας είχε το 1,3% των ερωτηθέντων, ενώ το 75,8% είχε κάνει ή παρακολουθούσε κατά τη χρονική περίοδο διεξαγωγής της έρευνας εξομοίωση. Επίσης το 14% είχε επιμορφωθεί στα Π.Ε.Κ. Οι υπόλοιποι ήταν κάτοχοι κάποιου ακόμα πανεπιστημιακού πτυχίου ή τίτλου μετεκπαίδευσης από Διδασκαλείο Δημοτικής Εκπαίδευσης.

Ερωτηματολόγιο

Προκειμένου να καταστεί δυνατή η διεξαγωγή της έρευνας κατασκευάστηκε από τους ερευνητές ένα *ad hoc* ερωτηματολόγιο αποτελούμενο από τέσσερα μέρη. Στο πρώτο καταγράφονται βασικά δημογραφικά στοιχεία, το είδος των σπουδών και η διδακτική εμπειρία των εκπαιδευτικών, στο δεύτερο περιλαμβάνονται ερωτήσεις ανοιχτού και κλειστού τύπου σχετικά με τις αντιλήψεις των υποκειμένων της έρευνας απέναντι σε διαπολιτισμικά ζητήματα, το βαθμό ενημέρωσης και τον τρόπο διδακτικής αντιμετώπισης στη σχολική τάξη^[2] Το τρίτο μέρος έχει να κάνει με το πώς αντιλαμβάνονται οι εκπαιδευτικοί τις αιτίες που οδηγούν σε δυσκολίες ένταξης των μαθητών που δεν έχουν την ελληνική ως μητρική γλώσσα, τη στάση τους απέναντι σε γλωσσικά ζητήματα.. Το ερωτηματολόγιο πλαισιώνεται από μια 5βαθμη κλίμακα τύπου Likert (1 συμφωνώ απόλυτα, 5 διαφωνώ απόλυτα) που χρησιμεύει ως ένας τελικός έλεγχος της εγκυρότητας των δοθέντων απαντήσεων. Στην παρούσα εισήγηση γίνεται παρουσίαση και ανάλυση ενός μέρους των συγκεντρωθέντων ερωτηματολογίων κάνοντας αναφορά στα ευρήματα του τρίτου μέρους βάσει των χαρακτηριστικών του δείγματος του πρώτου μέρους..

Τα ευρήματα της έρευνας

Για την ανάλυση των αποτελεσμάτων χρησιμοποιήθηκε το στατιστικό πρόγραμμα SPSS, με τον κατά περίπτωση υπολογισμό των ποσοστιαίων αναλογιών, των μέσων όρων και των τυπικών αποκλίσεων των υπό μελέτη ανεξάρτητων και εξαρτημένων μεταβλητών.

Στην παρούσα εισήγηση παρουσιάζονται τα ευρήματα της έρευνας σχετικά με τις αντιλήψεις των εκπαιδευτικών για τους λόγους που οδηγούν σε δυσκολίες προσαρμογής των αλλοδαπών ή αλλόφωνων μαθητών στο ελληνικό σχολείο, το είδος των δυσκολιών, τη στάση των δασκάλων απέναντι στους γονείς των μαθητών αυτών, το βαθμό συνεργασίας μαζί τους καθώς και τις αντιλήψεις τους απέναντι σε γλωσσικά ζητήματα καθώς και το βαρύνοντα λόγο σε συνάρτηση με τα ατομικά τους χαρακτηριστικά όπως αυτά παρατίθενται στην ταυτότητα της έρευνας.

Σύμφωνα με τις απαντήσεις, ο μέσος όρος του πλήθους των μαθητών σε κάθε τάξη είναι περίπου 22 με τυπική απόκλιση 7. Στο 90,4% των περιπτώσεων υπήρχαν αλλοδαποί μαθητές με μέσο όρο 4 μαθητές σε κάθε τάξη και τυπική απόκλιση 3. Παλινοστούντες μαθητές δηλώθηκαν στο 12,5% των περιπτώσεων Τσιγγάνοι φοιτούσαν στο 8% των τάξεων με μέσο όρο 1 μαθητή ανά τάξη.

Σύμφωνα με τις απαντήσεις των εκπαιδευτικών –ποσοστό 87,8%- οι παραπάνω μαθητές αντιμετωπίζουν δυσκολίες προσαρμογής στο Ελληνικό σχολείο, διαπίστωση στην οποία συμφωνούν και οι προαναφερθείσες σχετικές έρευνες (βλ. παραπάνω). Προκειμένου ώστε να εντοπισθούν οι λόγοι, δόθηκε μια ερώτηση με δυνατότητα πολλαπλής απάντησης. Οι εκπαιδευτικοί αποδίδουν με τις απαντήσεις τους τις δυσκολίες αυτές κατά σειρά στο οικογενειακό τους περιβάλλον –ποσοστό 70,4%- την ελλιπή επιμόρφωση του εκπαιδευτικού σε θέματα διαπολιτισμικής αγωγής –ποσοστό 69,3%- και τα μη προσαρμοσμένα αναλυτικά προγράμματα – ποσοστό 64,2%. Σε πολύ χαμηλό ποσοστό -10,3%- φαίνεται να θεωρούν υπεύθυνο τον ατομικός βαθμός ευφυΐας των μαθητών ή άλλους παράγοντες –

ποσοστό 9,5% Αναλυτική παρουσίαση των ποσοστών των λόγων αντιμετώπισης δυσκολιών εκ μέρους των μαθητών γίνεται στο ΓΡΑΦΗΜΑ 1.

Γράφημα 1

Λόγοι αντιμετώπισης δυσκολιών προσαρμογής αλλόγλωσσων μαθητών στο ελληνικό σχολείο (δυνατότητα πολλαπλής απάντησης)

Όταν ζητήθηκε να αποφανθούν για το εάν οι σημαντικότερες δυσκολίες που αντιμετωπίζουν οι μαθητές αυτοί είναι ΓΛΩΣΣΙΚΕΣ ή ΠΟΛΙΤΙΣΜΙΚΕΣ, οι περισσότεροι ερωτώμενοι αποφάνθηκαν, με ποσοστό 78,2%, υπέρ των πρώτων.

Η μικρότερη σημασία που αποδίδουν στη διαφορά νοοτροπίας επιβεβαιώνεται και από το ερευνητικό ερώτημα που αφορούσε το πόσο αρμονική θα χαρακτήριζαν οι δάσκαλοι τη συνεργασία τους με τους γονείς των αλλοδαπών μαθητών. Το 80% φαίνεται να έχει αρμονική συνεργασία –ΠΟΛΥ 35,8%, ΑΡΚΕΤΑ 45%- ενώ 17,2% έχουν ΛΙΓΟ αρμονική και 2% ΚΑΘΟΛΟΥ. Για τη διερεύνηση των λόγων του βαθμού συνεργασίας τέθηκε ανοιχτή ερώτηση. Οι δοθείσες απαντήσεις αποδελτιώθηκαν με βάση πέντε κατηγορίες. Στην πρώτη εντάχθηκαν οι απαντήσεις όσων εκπαιδευτικών πιστεύουν ότι οι γονείς ενδιαφέρονται και συνεργάζονται με το δάσκαλο - ποσοστό 30,2%, στη δεύτερη όσων υποστηρίζουν πως οι γονείς αδιαφορούν –ποσοστό 19,8%. Η τρίτη και η τέταρτη κατηγορία έχει να κάνει με τη στάση του ίδιου του δασκάλου που επιβοηθεί τη συνεργασία με τους γονείς των αλλοδαπών μαθητών. Έτσι 19% των εκπαιδευτικών πιστεύουν ότι αυτή οφείλεται στο γεγονός ότι ο δάσκαλος είναι ευαισθητοποιημένος απέναντι στα παιδιά και τις ανάγκες τους. Επίσης 16,7% θεωρούν πως έχουν την ίδια συμπεριφορά απέναντι προς όλους τους γονείς και δεν κάνουν διακρίσεις. Τέλος στην πέμπτη κατηγορία υπάχθηκαν οι απαντήσεις όλων όσων αποδίδουν την κακή συνεργασία με τους γονείς σε λόγους πέραν του σχολείου όπως για παράδειγμα το κράτος και η κοινωνία. Τα ποσοστά των απαντήσεων παρατίθενται στο ΓΡΑΦΗΜΑ 2 που ακολουθεί.

Γράφημα 2

Λόγοι που επηρεάζουν τη συνεργασία Δασκάλου-γονέων αλλοδαπών μαθητών

Στην πλειοψηφία τους, οι ερωτηθέντες εκπαιδευτικοί φαίνεται ότι θεωρούν πως για να είναι αποτελεσματική η διδασκαλία αλλοδαπών μαθητών πρέπει οι διδάσκοντες να έχουν ειδικές γνώσεις για τη διδασκαλία της Ελληνικής ως δεύτερης γλώσσας, αφού στην αντίστοιχη ερώτηση απαντούν καταφατικά σε ποσοστό 63,3%.

Φαίνεται επίσης ότι αν και με μικρή πλειοψηφία -ποσοστό 56,4%-πιστεύουν πως είναι σημαντικό ο εκπαιδευτικός να έχει στοιχειώδεις γνώσεις της γλώσσας της πλειοψηφίας των αλλοδαπών μαθητών της τάξης του. ΠΟΛΥ σημαντικό το βρίσκει το 15,4%, ΑΡΚΕΤΑ το 41%, ενώ ΛΙΓΟ το 25,6% και καθόλου το 17,9%.

Παρόμοιο με το προηγούμενο –55,5%- είναι το ποσοστό των δασκάλων που θα ήταν διατεθειμένοι να χρησιμοποιήσουν κατά τη διάρκεια της διδασκαλίας τη μητρική γλώσσα των αλλόγλωσσων μαθητών εφόσον την γνώριζαν.

Στην ερώτηση εάν πιστεύουν ότι οι αλλόγλωσσοι μαθητές θα πρέπει να διδάσκονται παράλληλα με την ελληνική και τη μητρική τους γλώσσα 71% έδωσαν καταφατική απάντηση. Στη συνέχεια, με ανοιχτή ερώτηση, τους ζητήθηκε να επιλέξουν συγκεκριμένα μαθήματα στα οποία η διδασκαλία και στη μητρική γλώσσα θα ήταν χρήσιμη. Στις πρώτες τρεις θέσεις των πολλαπλών επιλογών βρέθηκε η διδασκαλία της Γλώσσας με ποσοστό 63,1%, της Ιστορίας με ποσοστό 41,4%, ενώ με πολύ χαμηλότερο ποσοστό 10,8% ακολούθησαν τα Θρησκευτικά.. Τα μαθήματα που επιλέχθηκαν καθώς μαζί με τα αντίστοιχα ποσοστά, παρουσιάζονται παρακάτω στο ΓΡΑΦΗΜΑ 3.

Γράφημα 3

Μαθήματα που μπορούν να διδάσκονται οι αλλοδαποί μαθητές και στην μητρική τους γλώσσα (δυνατότητα πολλαπλής απάντησης)

Οι εκπαιδευτικοί πιστεύουν –ποσοστό 68,4%- ότι η παράλληλη διδασκαλία της μητρικής μαζί με την ελληνική, δεν δημιουργεί πρόβλημα στην εκμάθηση της ελληνικής από τους αλλόγλωσσους μαθητές.

Μάλιστα στην ερώτηση εάν πιστεύουν ότι η εκμάθηση της μητρικής γλώσσας των αλλοδαπών μαθητών δεν είναι απαραίτητη γιατί δεν τους χρειάζεται η απάντηση είναι αρνητική, άρα οι εκπαιδευτικοί και μάλιστα σε ποσοστό 82,8%.πιστεύουν ότι οι αλλόγλωσσοι μαθητές πρέπει να διδάσκονται την μητρική τους γλώσσα.

Για την κατά το δυνατόν διασφάλιση της εγκυρότητας των απαντήσεων της έρευνας, καταβλήθηκε κάθε δυνατή προσπάθεια από την ερευνητική ομάδα με τη θέση πέραν της μιας ερωτήσεων που εξετάζουν το ίδιο θέμα από διαφορετικές οπτικές. Ως επιπλέον εργαλείο χρησιμοποιήθηκε η κλίμακα Likert στο τέλος του ερωτηματολογίου. Στην παρουσίαση των ερευνητικών αποτελεσμάτων συμπεριελήφθησαν μόνο τα ερωτηματολόγια εκείνα που απαντούν με εσωτερική συνέπεια στις ερωτήσεις ελέγχου. Πάντως, σε γενικές γραμμές, είναι αξιοσημείωτη η σταθερότητα των ποσοστών και η συνοχή των απαντήσεων στις ερωτήσεις αυτές, πράγμα που μπορεί να υποδηλώνει ότι οι εκπαιδευτικοί τα συμπλήρωσαν με σοβαρότητα εκφράζοντας πραγματικά τις απόψεις τους πάνω στα ερευνητικά ερωτήματα και δεν έδωσαν τυχαίες απαντήσεις.

Συζήτηση

Από τις απαντήσεις των εκπαιδευτικών σχετικά με τη σύνθεση του μαθητικού δυναμικού της τάξης τους προκύπτει, όπως εξάλλου ήταν και αναμενόμενο, ότι όπως και στα σχολεία του δείγματος η παρουσία μαθητών με διαφορετικό πολιτισμικό υπόβαθρο αποτελεί για το ελληνικό σχολείο του σήμερα μάλλον τον κανόνα παρά την εξαίρεση.

Ένα από τα εύρημα της έρευνας, πολύ ενδιαφέρον και σημαντικό τόσο για τη διδακτική πράξη όσο και για αυτούς που αποφασίζουν για το σχεδιασμό και τη χάραξη της εκπαιδευτικής πολιτικής, είναι το ακόλουθο. Οι ερωτηθέντες δάσκαλοι στη συντριπτική πλειοψηφία τους, αν και όπως αναφέρει κάποιος από τους αυτούς *«σχεδόν όλοι από τους αλλόγλωσσους μαθητές που έχουμε σήμερα στα σχολεία μας έχουν γεννηθεί στην Ελλάδα»*, δηλώνουν ότι οι μαθητές αυτοί αντιμετωπίζουν δυσκολίες προσαρμογής στο ελληνικό σχολείο. Όσο αφορά τους λόγους που οι ίδιοι οι εκπαιδευτικοί πιστεύουν ότι αυτό οφείλεται, φαίνεται να αποδίδουν το ίδιο ποσοστό ευθύνης στο οικογενειακό περιβάλλον των αλλόγλωσσων μαθητών, καθώς επίσης στα αναλυτικά προγράμματα και την ελλιπή επιμόρφωση των εκπαιδευτικών.

Κάτι που ξεφεύγει από τα όρια της συγκεκριμένης έρευνας, αλλά θα ήταν ενδιαφέρον να διερευνηθεί περαιτέρω, είναι το είδος και ο βαθμός των δυσκολιών που αντιμετωπίζουν οι αλλοδαποί/ αλλόγλωσσοι μαθητές, καθώς και η συγκριτική αντιπαραβολή τους με αυτές που αντιμετωπίζουν οι μαθητές της κυρίαρχης πολιτισμικά ομάδας-κουλτούρας καθώς και η αναλογία τους. Πάντως οι ίδιοι οι εκπαιδευτικοί δηλώνουν ότι οι σημαντικότερες δυσκολίες που αντιμετωπίζουν οι αλλοδαποί μαθητές είναι γλωσσικές. Εδώ βέβαια ελλοχεύει ο κίνδυνος που επισημαίνει ο Μιχάλης Δαμανάκης (1997: 190)

Το γεγονός ότι οι εκπαιδευτικοί ανάγουν τις μαθησιακές δυσκολίες των μαθητών στη μη κατοχή της ελληνικής γλώσσας, σε συνδυασμό με το γεγονός ότι τα μέχρι τώρα εκπαιδευτικά μέτρα περιορίζονται, επίσης, στην ταχύρυθμη διδασκαλία της γλώσσας εγκυμονούν τον κίνδυνο να μετατραπεί το πρόβλημα της κοινωνικοπολιτισμικής και εκπαιδευτικής ένταξης των μαθητών απλώς σε γλωσσικό πρόβλημα. Αυτό το φαινόμενο είναι ήδη γνωστό από εμπειρίες σε άλλες ευρωπαϊκές χώρες...

Επίσης κάτι άλλο που καταδεικνύεται μέσα από τις απαντήσεις σχετικά με το προφίλ του έλληνα δασκάλου στο σχολείο του σήμερα, είναι ότι παρόλο που, όπως

πιστεύει δεν διαθέτει την ανάλογη θεωρητική υποδομή, εντούτοις αντιμετωπίζει με τον ίδιο τόπο όλους τους γονείς και τους μαθητές της τάξης του, ανεξάρτητα από την πολιτισμική τους προέλευση, θεωρώντας μάλιστα ότι η αρμονική συνεργασία με τους ίδιους τους γονείς οφείλεται σε μεγάλο ποσοστό στο γεγονός αυτό. Επιπροσθέτως και στις περιπτώσεις εκείνες που δηλώνουν δυσκολίες κατά τη συνεργασία με τους γονείς, δεν τους αποδίδουν κακή πρόθεση, λέγοντας ότι «νοιώθουν μειονεκτικά απέναντι στους Έλληνες και γι' αυτό δείχνουν δυσπιστία ή επιφυλακτικότητα», ή «οι συνθήκες εργασίας τους δεν τους επιτρέπουν να παρευρίσκονται συχνά στις συγκεντρώσεις γονέων» ή ότι «έχουν δυσκολία γλωσσικής επικοινωνίας». Μόνο σε μία περίπτωση αποδόθηκε η ΑΡΚΕΤΑ αρμονική σχέση με αυτούς στις χαμηλές προσδοκίες τους «*Γιατί δεν έχουν ιδιαίτερες απαιτήσεις*». Αξιοσημείωτο είναι επίσης ότι μόνο σε τρεις από τις δοθείσες απαντήσεις χαρακτηρίστηκε η συμπεριφορά τους ως επιθετική. Είναι επίσης ενδιαφέρον ότι όσοι χαρακτήρισαν τη συνεργασία τους ως ΛΙΓΟ αρμονική ή ΚΑΘΟΛΟΥ, εκτός από τέσσερις περιπτώσεις, οι υπόλοιποι, -19,7% του συνολικού αριθμού των υποκειμένων της έρευνας- απέφυγαν να απαντήσουν στην ανοιχτή ερώτηση που ζητούσε τους λόγους που πίστευαν ότι συμβαίνει αυτό, γεγονός που αξίζει να διερευνηθεί πιο προσεκτικά.

Τέλος, αν και η γνώση των θεωριών εκμάθησης της ξένης/ δεύτερης γλώσσας, λόγω έλλειψης εξειδικευμένων σπουδών, δεν φαίνεται πιθανόν να εμπίπτει στο γνωστικό αντικείμενο των ερωτηθέντων εκπαιδευτικών, εντούτοις η πλειοψηφία θεωρεί ότι πρέπει να έχει ειδικές γνώσεις τις διδασκαλίας της ελληνικής ως δεύτερης γλώσσας. Επιπροσθέτως, φαίνεται να αναγνωρίζουν τη χρησιμότητα εκμάθησης, δηλαδή συστηματικής διδασκαλίας της μητρικής γλώσσας τους γλώσσας από τους αλλόγλωσσους μαθητές. Επίσης δεν θεωρούν ότι αυτή η παράλληλη διδασκαλία της με την ελληνική δε θα δημιουργήσει προβλήματα εκμάθησης της δεύτερης.

Συμπεράσματα – Προτάσεις

Στα πλαίσια της παρούσας έρευνας διαπιστώθηκε ότι οι εκπαιδευτικοί σε πλείστες όσες ερωτήσεις ευθαρσώς δηλώνουν ότι δεν είναι επαρκώς ενημερωμένοι, πολύ δε περισσότερο επιμορφωμένοι, για θέματα που αφορούν τη διαπολιτισμική εκπαίδευση και συνακόλουθα πιστεύουν ότι αυτό δυσκολεύει την αποτελεσματική αντιμετώπιση των μαθητών με διαφορετικό πολιτισμικό υπόβαθρο μέσα στην τάξη.

Και εδώ γεννιέται εύλογα το ερώτημα ποιοι είναι οι λόγοι ώστε παιδιά, τα περισσότερα εκ των οποίων έχουν γεννηθεί στην Ελλάδα, παιδιά που ανάλογα με την ηλικία τους πολλά από αυτά έχουν παρακολουθήσει επί χρόνια το ελληνικό σχολείο εντούτοις αντιμετωπίζουν ακόμα προβλήματα προσαρμογής.

Τι απάντηση δίνουν οι υπεύθυνοι για το σχεδιασμό και τη χάραξη της εκπαιδευτικής πολιτικής. Ποια είναι η αποτελεσματικότητα των μέτρων που ήδη έχουν παρθεί, και τι πρόσθετα μέτρα προτίθενται να πάρουν ακόμα.

Η απόπειρα εκτενέστερης διερεύνησης του ερωτήματος αυτού μπορεί να αποτελέσει αντικείμενο μελλοντικής εργασίας της ερευνητικής ομάδας.

Σημειώσεις

1. Σύμφωνα με πρόσφατη έρευνα του Μ. Δρεπτάκη (Ημερησία, 30/4/2005), στην ηλικιακή ομάδα 20 -24 ετών των ανθρώπων που ζουν στην Ελλάδα, δεν έχουν ολοκληρώσει την υποχρεωτική εκπαίδευση ποσοστό 9,3% των Ελλήνων και 30,5% των αλλοδαπών, με προφανείς συνέπειες για την επαγγελματική και κοινωνική τους ένταξη.
2. Προκειμένου για την ανάλυση των αποτελεσμάτων του δευτέρου μέρους βλέπε τη σχετική εισήγηση (Χατζηθεολόγου, Χατζηνικολάου, Ρουσσάκης, 2004) στα Πρακτικά του 7ου Συνεδρίου του ΚΕΔΕΚ.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

- Δαμανάκης Μ.(1997), *Η Εκπαίδευση των Παλιννοστούντων και Αλλοδαπών Μαθητών στην Ελλάδα, Διαπολιτισμική Προσέγγιση*, Αθήνα: Gutenberg.
- ΙΑΠΑΔ - Ινστιτούτο Αστικού Περιβάλλοντος και Ανθρώπινου Δυναμικού (2003), *Έρευνα - Μελέτη για την εκπόνηση του Επιχειρησιακού Προγράμματος «για τους Μετανάστες στην Ελλάδα»*, Αθήνα: Πάντειο Πανεπιστήμιο.
- ΙΜΕΠΟ (2004), *Μελέτη του μεταναστευτικού φαινομένου στην Ελλάδα*, Αθήνα.

- Κάτσικα, Χ., Πολίτου, Ε. (1999) *Εκτός 'Τάξης' το 'Διαφορετικό'; Τσιγγάνοι, μειονοτικοί, παλιννοστούντες και αλλοδαποί στην ελληνική εκπαίδευση*, Αθήνα: Gutenberg.
- Κάτσικας, Χ. (1998), «Αποκλεισμός από την εκπαίδευση - απόρριψη από την εργασία. Η περίπτωση των παιδιών των Ποντίων μεταναστών από την πρώην ΕΣΣΔ», στο *Κοινωνικές ανισότητες και κοινωνικός αποκλεισμός*, Αθήνα: Εξάντας & Ίδρυμα Σάκη Καράγιωργα, σσ 444-454.
- Κοσσυβάκη, Φ. (2001), «Η διαπολιτισμική ετοιμότητα του Έλληνα εκπαιδευτικού και η σημερινή σχολική πραγματικότητα. Θεωρητική και εμπειρική προσέγγιση», εισήγηση στο Συνέδριο της Π.Ε.Ε. *Ελληνική Παιδεία και Παγκοσμιοποίηση*, ΜΠΕ - Μακεδονικό Πρακτορείο Ειδήσεων (2004), *Πάνω από 100000 αλλοδαποί μαθητές στα Ελληνικά σχολεία*, Αθήνα, 30 Απριλίου 2004
- Μπόμπας, Λ., (1994), *Για την εκπαίδευση των αλλοδαπών παιδιών στην Ελλάδα*, Αθήνα: Φολόη, 1994
- Παλαιοκρασσάς, Σ., Ρουσσέας, Π., Βρεττάκου, Β. (2001), *Μαθητική Διαρροή στο Γυμνάσιο*, Αθήνα: Παιδαγωγικό Ινστιτούτο.
- Πίσω Θρανία (ομάδα εκπαιδευτικών), "Το δικαίωμα των μεταναστών στην εκπαίδευση: δυνατότητες-προβλήματα", *Εκπαιδευτική κοινότητα 55/Αύγουστος-Οκτώβριος 2000*, σ. 15-17).
- ΤΑ ΝΕΑ (2003), *Ένας στους 10 μαθητές είναι ξένος*, 1/2/2003.
- Χατζηθεολόγου, Α., Χατζηνικολάου, Α., Ρουσάκης, Ι. (2004), «Πώς αντιλαμβάνονται οι εκπαιδευτικοί πρωτοβάθμιας εκπαίδευσης τις προκλήσεις της πολιτισμικότητας - Μια εμπειρική έρευνα», στα Πρακτικά του 7ου Διεθνούς Συνεδρίου του ΚΕΔΕΚ *Διαπολιτισμική Εκπαίδευση - Ελληνικά ως δεύτερη ή ξένη γλώσσα*, Πάτρα, 18 - 20 Ιουνίου 2004.
- UNICEF (2001), *Διακρίσεις-Ρατσισμός-Ξενοφοβία στο Ελληνικό Εκπαιδευτικό Σύστημα*